

บทที่ 2

ระบบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาตามระบบประมวลกฎหมาย

การพิจารณาคดีอาญาในศาล ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในคดีจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นการรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งบทบาทของผู้พิพากษาในการดำเนินคดีอาญาในศาลนั้นจะแตกต่างกันไปในแต่ละระบบ สำหรับการพิจารณาคดีอาญาในระบบตามระบบประมวลกฎหมายถือว่าเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การค้นหาคำความจริงในคดีอาญาจึงเป็นการร่วมมือกันค้นหาคำความจริงของทุกองค์กร โดยเป็นการค้นหาคำความจริงในเนื้อหา(Examination System) โดยพนักงานอัยการเป็นผู้ค้นหาคำความจริงตั้งแต่ชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนศาลก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยจะมีบทบาทในการค้นหาคำความจริงโดยไม่วางเฉย(Active role) ดังนั้นสำหรับในบทนี้ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาดัง

2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

2.2 ระบบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา

2.3 บทบาทในการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นต้น

2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญา เป็นกระบวนการในการค้นหาคำความจริงของแต่ละองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ เพื่อเป็นการค้นหาคำความจริงและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ถูกต้องและรวดเร็วมากที่สุด ด้วยเหตุผลที่ว่า “การอำนวยความยุติธรรมที่ล่าช้าย่อมเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม” ย่อมเท่ากับว่าเป็นการสูญเสียความเท่าเทียมกันหรือเป็นการริดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งระบบกฎหมายในภาคพื้นยุโรปมุ่งที่จะค้นหาคำความจริง พนักงานอัยการและผู้พิพากษาจะทำหน้าที่ช่วยกันค้นหาคำความจริงและศาลจะพิพากษาตามความจริงที่ค้นพบ อัยการจะไม่มีฐานะเป็นคู่ความเท่าเทียมกับจำเลย แต่จะทำงานร่วมกับศาล มีลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็น “ระบบไต่สวน” ซึ่งจะมีความแตกต่างกับระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาพนักงานอัยการอยู่ในฐานะ ที่เท่าเทียมกับจำเลย โดยศาลวางตัวเป็นกลาง มีลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็น “ระบบกล่าวหา” และเมื่อพิจารณาถึงระบบการดำเนินคดีอาญา ในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีวิวัฒนาการมาจากระบบการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญ¹ 2 ระบบ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ระบบดังนี้

¹ กุลพล พลวัน ก (2544). การบริหารกระบวนการยุติธรรม. หน้า 12.

2.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

2.1.1 ระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนพิจารณาได้วิวัฒนาการมาจากระบบกล่าวหา มีที่มาจากกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น ซึ่งใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ซึ่งมีที่มาจากระบบกฎหมายโรมัน ในระบบไต่สวนไม่ใช้วิธีการให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นราษฎรทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำผิด แต่จะให้เจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่เป็นโจทก์แทน ซึ่งปัจจุบันปกติก็คือ พนักงานอัยการนั่นเอง สาละสำคัญของระบบไต่สวนสรุปได้ ดังนี้

ในทางทฤษฎียอมรับกันว่าระบบไต่สวนมีที่มาจากศาลของคริสต์ศาสนา นิกายคาทอลิกในสมัยกลาง ซึ่งทางศาสนาจักรโดยเฉพาะอย่างยิ่งสันตปาปาแห่งกรุงโรม มีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักรคือ กษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ในสมัยกลาง ศาลศาสนาของยุโรปมีวิธีการพิจารณาคดีผู้กระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายของทางศาสนาด้วยวิธีการซักฟอกพยานในรูปของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง คือ พระผู้ทำการไต่สวนกับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ถูกไต่สวน โดยไม่ต้องมีผู้พิพากษาเป็นคนกลาง ตามระบบไต่สวน ศาลไม่ได้ทำหน้าที่วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเหมือนระบบกล่าวหาแต่จะทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตัวเอง การที่มุ่งแต่จะค้นหาความจริงเพื่อเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงเพื่อเอาผลที่จะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่การใช้วิธีทรมานจำเลยด้วยประการต่าง ๆ เช่น คู่ความจะทำกันแบบพิสูจน์แบบดำนํ้า ลุยไฟ บวงสรวงสาบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือจำนวนพยานว่าใครจะมากกว่ากัน เพื่อให้จำเลยยอมรับสารภาพและเล่าข้อเท็จจริงทั้งหมดให้ผู้ชำระความฟัง การพิจารณาอาจกระทำกลับหลังจำเลย คือ การสืบพยานอาจทำโดยจำเลยไม่มีโอกาสรู้เห็นก็ได้ เพราะถือว่าผู้ชำระความสามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่แล้ว

ต่อมาเมื่อระบบการทรมานจำเลยหมดไป นักกฎหมายเริ่มค้นหาความจริงโดยทางพยานหลักฐานระบบนี้ก็คลี่คลายไปในทางค้นหาความจริงโดยมีการนำพยานมาสืบ แต่ยังคงเอกลักษณ์เดิมอยู่ คือศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานต่าง ๆ ทั้งที่คู่ความนำเสนอต่อศาลหรือศาลเห็นสมควรเรียกมาเอง ดังนั้น ในระบบไต่สวนศาลจึงมีบทบาทอย่างสูงในการแสวงหาพยานหลักฐานและควบคุมการไต่สวนเอง คนอื่นหากจะซักถามพยานต้องได้รับอนุญาตจากศาลเสียก่อนการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนมิใช่การต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความ แต่เป็นการต่อสู้กันระหว่างจำเลยกับรัฐปกติการพิจารณาคดีมิได้กระทำโดยเปิดเผย และใช้การพิจารณาจากเอกสารมากกว่าการเบิกความของพยานบุคคล

ในระบบไต่สวนนี้ศาลจะมีบทบาทในการดำเนินคดีอย่างสูง ผิดกับในระบบกล่าวหาที่ศาลมีบทบาทน้อยมาก เพราะต้องวางตัวเป็นกลาง กล่าวคือ ในระบบไต่สวนศาลจะทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเองตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดมาจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล การฟ้อง การต่อสู้และให้การปกปิดกระทำโดยศาลซึ่งจะให้พยานเล่าเรื่องจนจบแล้วศาลจะซักถามเพิ่มเติมในภายหลัง ทนายจะซักถามพยานได้ก็โดยขอให้ศาลเป็นผู้ถามให้ โดยที่ระบบไต่สวนเน้นในเรื่องการค้นหาความจริงเป็นหลัก ดังนั้น กฎเกณฑ์ในการดำเนินคดี เช่น การสืบพยาน การดำเนินการต่าง ๆ ในศาลจึงยืดหยุ่นกว่าระบบกล่าวหาและไม่ได้ให้ความสำคัญในหลักการเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลยในศาล เพราะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างจำเลยกับรัฐโดยตรง ดังนั้นการฟ้องคดีอาญาจึงต้องกระทำในนามของรัฐ ราษฎรมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญาเองอย่างจำกัด

ตามระบบไต่สวนถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแสวงหาความจริง และให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยอยู่แล้ว ดังนั้น การพิจารณาคดีจึงอาจทำกลับหลังจำเลยได้ และคู่ความคือทนายจำเลยและอัยการมีบทบาทในคดีอาญาน้อยมาก เพราะบทบาทจะตกอยู่กับผู้พิพากษาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นทนายความจึงมีบทบาทจำกัดยิ่งในการซักถามพยาน ซึ่งต่างกับระบบกล่าวหาที่พนักงานอัยการซึ่งเป็นทนายแผ่นดินกับทนายความของเอกชนจะมีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดีและการซักถามพยานในศาล²

ปัจจุบันนานาประเทศเลิกใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนแล้ว เพราะเห็นกันว่าการดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้ผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มักมีอคติความลำเอียง และมักรู้สึกตนว่าเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและขจัดข้อผิดพลาดดังกล่าวจึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวน ฟ้องร้อง มาให้องค์กรอีกองค์กรหนึ่งคือ พนักงานอัยการเป็นผู้ใช้ ส่วนศาลก็คงเหลือแต่อำนาจพิจารณาผู้พิพากษาคดี

2.1.2 ระบบกล่าวหา

หลักการของระบบกล่าวหา มีวิวัฒนาการจากการแก้แค้นกันระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายโดยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง แล้วรวบรวมพยานหลักฐานมานำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาล ส่วนศาลหรือผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด

ดังนั้น ในระบบกล่าวหาจึงแบ่งบุคคลในคดีออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ผู้เสียหายซึ่งทำหน้าที่เป็นโจทก์จำเลย และศาล เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีแนวความคิดมาจากการพิจารณาคดีในสมัยโบราณ ซึ่งใช้วิธีทรมาน (trial by ordeal) และให้สองฝ่ายต่อสู้คดีกันเอง (trial by battle) ส่วนศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือกรรมการ ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นการเอาพยานมาพิสูจน์

² กุลพล พลวัน ก (2544). เล่มเดิม. หน้า 14-15.

ความคิดของจำเลย โดยฝ่ายโจทก์จะเอาพยานที่เป็นพรรคพวกของตนมาเบิกความกล่าวหาจำเลย ส่วนจำเลยก็เอาพวกของตนมาเบิกความรับรองความบริสุทธิ์ของตนให้ศาลฟังแล้วตัดสินคดีไปตามน้ำหนักพยานของแต่ละฝ่าย

จากการที่ใช้วิธีการต่อสู้คดีกันเอง ระบบกล่าวหาจึงให้ความสำคัญอย่างสูงต่อหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ หลักการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง จำเลยมีสิทธินำสืบพยานหลักฐานหักล้างพยานโจทก์เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ถือหลักสำคัญว่า โจทก์และจำเลยมีฐานะในศาลนาเท่าเทียมกัน แม้โจทก์จะเป็นพนักงานอัยการซึ่งทำหน้าที่ในนามของรัฐก็จะมีฐานะเท่ากับจำเลยซึ่งเป็นราษฎร ศาลหรือลูกขุน (Jury) จะวางตนเป็นกลางโดยเคร่งครัด ทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสินกีฬา คอยควบคุมให้ทั้งสองปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยานโดยเคร่งครัด การปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ มีหลักคุ้มครองสิทธิของจำเลยอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย การให้สิทธิซักค้านพยานโจทก์และการให้สิทธิจำเลยที่จะมีทนายความคอยช่วยเหลือในการดำเนินคดี ศาลจะมีบทบาทค้นหาความจริงน้อยมาก เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่กรณีจะฟ้องแสวงหาพยานมาแสดงต่อศาลด้วยตนเอง ดังนั้น บางครั้งในทางวิชาการจึงเรียกกันว่าระบบคู่ความ (Adversary System) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในคดีอาญาที่จะเข้าไปช่วยหาความจริงบ้างในบางกรณีที่จำเป็นอย่างย้งเท่านั้น เช่น ชักถามพยานเท่าที่จำเป็นเพื่อความเป็นธรรมแก่จำเลย และศาลจะซักเพื่อให้ข้อเท็จจริงชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น แม้ว่าบางกรณีคู่ความจะพลั้งเผลอไม่เสนอพยานหลักฐานให้ศาลทราบ ศาลก็วางตัวเป็นกลางจะไม่แนะนำหรือช่วยเหลือโดยชักถามเพิ่มเติมหรือเรียกพยานมาสืบเอง

การดำเนินคดีระบบกล่าวหาที่มีมาจากประเทศอังกฤษและกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) เช่น สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ แคนาดา รวมทั้งกลุ่มประเทศอาณานิคม

ดังนั้น ประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหา โจทก์ที่เป็นราษฎรผู้เสียหายหรือที่มีอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์จะมีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดี เพราะต้องทำหน้าที่และหาพยานหลักฐานแล้วนำมาสืบพยานในศาลแต่ต้นจนจบ

ปัจจุบันระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้นแต่ในทางปฏิบัติทั้งประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวน ต่างก็นำหลักเกณฑ์ของทั้งสองระบบมาใช้ในการพิจารณาคดีในศาลของตนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่มีประเทศใดกล่าวได้ว่าประเทศตนใช้ระบบใดระบบหนึ่งอย่างเด็ดขาด ดังเช่นฝรั่งเศส ซึ่งเป็นต้นแบบของระบบไต่สวนก็นำระบบลูกขุนของอังกฤษมาใช้ในประเทศตน แต่ในทางปฏิบัติไม่มีใครได้ผลดี เพราะลูกขุนของฝรั่งเศสไม่ไว้วางใจผู้พิพากษาในระบบไต่สวน และเกิดความเห็นใจและสงสารจำเลย จึงมักต่อรองกับผู้พิพากษาให้ลงโทษจำเลยสถานเบา มิฉะนั้นจะ

วินิจฉัยว่าจำเลยไม่ผิด อนึ่ง ต่อมาฝรั่งเศสได้มีวิธีการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาทางอ้อม โดยฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา เพื่อให้ศาลหยิบยกคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกันมาพิจารณาด้วย ส่วนอังกฤษก็นำระบบการฟ้องคดีอาญาโคจรจากรัฐจากฝรั่งเศสมาใช้ โดยมีพนักงานอัยการตำแหน่งที่เรียกว่า “Director of Public prosecution” (D.P.P) มาฟ้องคดีอาญาที่มีความสำคัญบางประเภท เป็นต้น³

2.2 ระบบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญามีเป้าหมายที่สำคัญ คือการค้นหาคำความจริง ดังนั้นทุกองค์ประกอบในกระบวนการยุติธรรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกันในการดำเนินคดีอาญาเพื่อที่จะช่วยกันค้นหาคำความจริงในคดีให้ข้อเท็จจริงปรากฏชัดที่สุด บทบาทของศาลนับว่ามีความสำคัญอย่างมากในการค้นหาคำความจริง เนื่องจากศาลจะเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานในคดีเพื่อให้ได้ข้อยุติในคดีที่สมเหตุสมผลโดยศาลต้องพิจารณาชี้ขาดข้อเท็จจริงทั้งหลายให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย โดยที่บทบาทของศาลในประเทศที่อยู่ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) มีข้อแตกต่างกันอย่างมาก และเป็นสองระบบใหญ่ที่เป็นแนวทางที่ใช้อยู่ในระบบกฎหมายปัจจุบัน

ดังได้กล่าวมาแล้ว ในนานอารยะประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ หรือ ประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์จะใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น จะมีความแตกต่าง แต่เฉพาะหลักการค้นหาคำความจริง กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์จะใช้วิธีการค้นหาคำความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversary System หรือ Fight Theory) ส่วนในระบบประมวลกฎหมายหรือระบบซีวิลลอว์ จะใช้วิธีการค้นหาคำความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-adversary) System หรือ inquisitorial system)

2.2.1 ระบบการค้นหาคำความจริงในประเทศคอมมอนลอว์

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ วิธีการค้นหาคำความจริงจะใช้ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular-prosecution) ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลย ส่วนสืบพยานในศาลนั้นศาลจะวางตัวเป็นกลางหรือวางเฉย (Passive Vole) โดยปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยที่จะตีแผ่พยานของต่อศาล

ระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ ระบบการค้นหาคำความจริงที่เป็นระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความจึงเป็นระบบพัฒนาขึ้นในประเทศกลุ่มคอมมอนลอว์ คือ ประเทศอังกฤษ แล้วต่อมาพัฒนาไปยังประเทศ สหรัฐอเมริกา และประเทศในเครือจักรภพ อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าระบบการ

³ กุลพล พลวัน ก (2544). เล่มเดิม หน้า 15-16.

สืบพยานแบบการค้นหาคำความจริงตามแบบ ระบบการต่อสู้กันนี้ เป็นวิธีค้นหาความจริงหนึ่ง ซึ่งมุ่งโดยตรงต่อการพิจารณา ๆ ศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดี ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัดเพื่อมิให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันในกรต่อสู้คดีในชั้นศาลผู้พิพากษา จะไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยความจริงในคดีและไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งกัน⁴ เพราะหน้าที่ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามที่ศาลสั่ง ถ้าคู่ความใดไม่พิสูจน์ข้อเท็จจริงใดซึ่งตามหน้าที่ ก็ยอมแพ้ในประเด็นข้อนั้น การค้นหาคำความจริงของระบบการสืบพยานในลักษณะนี้จะเป็นไปในทำนองที่ว่า เมื่อบุคคลใดมากล่าวหาฟ้องร้องว่าผู้อื่นกระทำความผิด บุคคลผู้กล่าวอ้างนั้นจะต้องนำสืบให้ได้ความตามที่กล่าวหาไว้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งก็สามารถนำสืบหักล้างได้ โดยโจทก์และจำเลยในคดีจะมีหลักฐานเท่าเทียมกันในการนำเสนอพยานหลักฐานเหมือน เช่น คดีแพ่ง ซึ่งการค้นหาคำความจริงในคดีแพ่งนั้น คู่ความเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงและต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นด้วยพยานหลักฐานที่เรียกในการดำเนินคดีแพ่งนี้ว่า “หลักความตกลง” กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องประโยชน์ฝ่ายเอกชน บทบาทของผู้พิพากษาในคดีแพ่งการตัดสินคดีที่รับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่จำเป็นต้องรู้จักหรือเห็นตัวคู่ความมิใช่ศาล โจทก์อาจฟ้องคดีหรือไม่ก็ได้ อำนาจของอัยการที่ฟ้องคดีแพ่งบางคดีได้นั้นจะต้องถูกจำกัดอยู่เฉพาะบางเรื่อง ซึ่งเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะเท่านั้น

ในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งถือหลักความตกลง ซึ่งคู่ความเป็นผู้กำหนดคดี โจทก์มีอิสระที่จะกำหนดว่าจะทำอะไร ฟ้องอย่างไร และจะใช้พยานหลักฐานใดส่วนจำเลยสามารถยอมรับหรือปฏิเสธ คำฟ้องและอาจตกลงยอมความกับโจทก์ก็ได้ และผู้พิพากษาจะจำกัดตัวเองอยู่ในประเด็นแห่งคดี และห้ามพิพากเกินคำขอ⁵

การที่ศาลในคดีแพ่งมีบทบาทที่วางเฉย (Passive) เมื่อได้รับพยานหลักฐานที่เพียงพอต่อการพิจารณาพิพากษาคดี คู่ความจะถูกตัดสินต่อเมื่อได้ให้การต่อศาลแล้ว หรืออย่างน้อยมีโอกาสเสนอข้อเท็จจริงของตนต่อศาลแล้ว อันเป็นหลักที่เรียกว่า “หลักฟังความทุกฝ่าย” ซึ่งสาระสำคัญตั้งอยู่บนหลักเสรีภาพในการดำเนินคดี การพิจารณาประเด็นที่จะฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีการดำเนินคดีแพ่งตั้งอยู่ภายใต้หลักฐานของความเป็นกลาง หรือ วางเฉยของศาล (Passivite) คู่ความจะกระตือรือร้น (Active) ในการดำเนินคดี และมีอิสระในการเสนอพยานหลักฐานที่ตนเห็นว่าประโยชน์ต่อคู่ความของตนต่อศาล และศาลจะต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานเหล่านี้

⁴ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. (2541). บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาคำความจริงในคดีอาญา. หน้า 7.

⁵ ปทุมพร กลัดอ่ำ. (2533). การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 46-50 .

จะค้นหาพยานหลักฐานด้วยตนเองอันเป็นประโยชน์ในการค้นหาความจริงมิได้ หากแต่ต้องรับฟังการตกลงกันของกลุ่มความที่เรียกว่า ความจริงตามรูปแบบ⁶ ข้อดีของการสืบพยานในระบบนี้ คือความไว้นับถือใจ (Reliability) แต่ถ้าเป็นการต่อสู้กันมากเกินไปสู่ความชอบกฎหมายที่ผิดเพี้ยนไป หรือปิดบังซ่อนเร้นข้อเท็จจริงที่พิจารณา⁷ อาจเรียกได้ว่า เป็นการต่อสู้เชิงแข่งขันกันอันจะทำให้ระบบการสืบพยานในลักษณะนี้ บทบาทของกลุ่มความในการดำเนินกระบวนการพิจารณามีลักษณะเด่นชัด ยิ่งกว่าบทบาทของศาลในการดำเนินกระบวนการ⁸

ในทางปฏิบัตินั้น นักกฎหมายคอมมอนลอว์ ต่างเห็นเป็นไปในทางเดียวกัน คือ ถือว่าหากศาลและลูกขุนพยายามกระทำกรใด ๆ เพื่อการหาความจริงด้วยตนเอง ซึ่งวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนเป็นระบบการพิจารณาเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการยุติธรรมมากที่สุดแทนที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของนักกฎหมายเท่านั้น การพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนเป็นวิวัฒนาการของการพิจารณาคดี ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ วิธีพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุนจะนั่งฟังการสืบพยานหลักฐานตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ควบคุมการพิจารณาคดีโดยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายนำพยานหลักฐานตั้งแต่ต้นจนจบ เมื่อการพิจารณาคดีสิ้นสุดลงผู้พิพากษาจะสรุปผลของคดีให้คณะลูกขุนฟัง ทั้งปัญหาและข้อเท็จจริงและอธิบายข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้คณะลูกขุนฟัง หลังจากนั้นลูกขุนจะออกจากห้องพิจารณาเพื่อไปประชุมปรึกษาหารือกันเองเพื่อลงมติในห้องประชุมลูกขุน เมื่อได้ลงมติแล้วคณะลูกขุนจะกลับมาห้องพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หัวหน้าคณะลูกขุนจะเป็นผู้รายงานต่อศาลว่าจำเลยกระทำผิดตามฟ้องหรือไม่ถ้าเห็นว่าผิดจะกล่าวคำว่า Guilty แต่ถ้าไม่ผิดก็จะกล่าวว่า Not guilty หลังจากนั้นผู้พิพากษาจะเป็นผู้กำหนดโทษต่อไป และฝ่ายที่ไม่พอใจย่อมอุทธรณ์และฎีกาต่อไป⁹ ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่คอยเสริมอำนาจของคณะลูกขุนอีกทีหนึ่ง โดยจะวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายและต้องพิพากษาไปตามมติของคณะลูกขุนนั้นเป็นเพียงบุคคลธรรมดาที่มีได้มีความรู้ในทางกฎหมายแต่การที่กฎหมายยอมให้เข้ามามีบทบาทได้นั้น เนื่องจากจารีตประเพณีที่สืบเนื่องกันมาหลายปี¹⁰

2.2.2 ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ ณรงค์ ใจหาญ. (2544). หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6). หน้า 28.

⁸ ณรงค์ ใจหาญ. แหล่งเดิม. หน้า 14.

⁹ กำธร กำประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ. (2543). ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก. หน้า 162-163.

¹⁰ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. เล่มเดิม. หน้า 10.

การค้นหาคำความจริงในคดีอาญาในระบบประมวลกฎหมาย ดำเนินไปในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งตามระบบดังกล่าวรัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาคำความจริงในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ทำให้องค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกไม่ว่าจะเป็นในชั้นก่อนฟ้องเป็นบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาคำความจริงโดยเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน-ฟ้องร้อง รวบรวมพยานหลักฐาน โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ส่วนในชั้นพิจารณา-พิพากษาคดี บทบาทในการค้นหาคำความจริงเป็นหน้าที่ของศาล

หลักทั่วไปในการค้นหาคำความจริงในระบบประมวลกฎหมายจะใช้ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี¹¹ ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาคำความจริง ศาลพิจารณาหลักฐานจะต้องค้นหาคำความจริงด้วยตัวศาลเอง ทั้งนี้โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งโจทก์และจำเลย กระบวนพิจารณาคดีสืบพยานในศาลนั้นการสืบพยานจะต้องพิจารณาโดยเปิดเผย¹² เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้การดำเนินกระบวนพิจารณา โดยเข้าไปฟังการพิจารณาในห้องพิจารณาของศาล หรือรับรู้ผ่านทางสื่อมวลชนซึ่งมีผู้สื่อข่าวไปฟังแล้วนำมาถ่ายทอดออกสู่สาธารณชน¹³ ศาลจะเป็นผู้ซัก-ถามพยานให้ได้ความจริงด้วยตัวเอง เพราะความน่าเชื่อถือของพยานเป็นสิ่งสำคัญและจะเชื่อถือได้ก็ต่อเมื่อได้เห็นตัวหรือสังเกตจากการกระทำเท่านั้น¹⁴ การรับฟังพยานหลักฐาน ศาลเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายทั้งโจทก์และจำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีกันได้อย่างเท่าเทียมกัน¹⁵ ในการรับฟังพยานหลักฐานทุกชนิดศาลต้องใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งสิ้น โดยศาลจะใช้เหตุผลทางตรรกวิทยาและศาสตร์ต่างๆ ประกอบการใช้ดุลพินิจพิจารณาพยานหลักฐานอย่างเต็มที่

ระบบนี้จะเน้นหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา¹⁶ ในการรับฟังพยานหลักฐานเพื่อการค้นหาคำความจริงโดยไม่จำเป็นต้องขึ้นกับความเชี่ยวชาญของกลุ่มความในการนำสืบพยานให้ประจักษ์แก่ศาลและไม่มีการเบียดเบียนหน้าที่เคร่งครัดในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก แต่ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจ และรับฟังพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ผู้พิพากษาในระบบนี้จะเป็นผู้มีหน้าโดยตรง

¹¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก (2548). การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป. หน้า 11-12.

¹² หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

¹³ คະนิง ภาไชย. (2543). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (เล่ม 2) (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขโดย ณรงค์ ใจหาญ). หน้า 91.

¹⁴ หลักพยานโดยตรง

¹⁵ หลักฟังความทุกฝ่าย

¹⁶ หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

ในการค้นหาความจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิดคู่ความ ไม่ได้มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริงเช่นเดียวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาแบบ ต่อสู้กันหรือการค้นหาความจริงตามแบบ เพราะระบบนี้มีเจตนาที่ค้นหาความจริงไม่ใช่ค้นหา ความผิด

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ ต่อสู้กัน(Non-adversary System) หรือการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip)¹⁷ ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ ไม่มีลักษณะต่อสู้กันระหว่างคู่ความ 2 ฝ่าย หากแต่เป็นหน้าที่ โดยตรงของผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดี จะเป็นผู้รับผิดชอบในการค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบ พยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิด

ดังนั้น หลักการค้นหาความจริงของระบบนี้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาของรัฐทุกฝ่าย จึงมีหน้าที่ค้นหาความจริงในชั้นเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานมีหน้าที่ค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับ คำขอหรือคำร้องของผู้ใดและในชั้นศาลทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องกระตือรือร้น(Active) ในการค้นหา ความจริงศาลเองก็จะวางเฉยไม่ได้ ในการทำหน้าที่ค้นหาความจริงของศาลนั้น ศาลไม่ผูกมัดกับ แบบ หรือคำร้องคำขอของผู้ใด เช่นเดียวกับศาลมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจ¹⁸ และมีอำนาจค้นหาความจริงได้ทุกวิถีทาง รวมทั้งทำหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริงเอง

จากการศึกษาค้นคว้าของผู้เขียน อาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันนี้ในนานาอารยประเทศเล็ก ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาตามระบบใดส่วนแล้ว โดยใช้ระบบการดำเนินคดีตามระบบกล่าวหา แทน ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย หรือ คอมมอนลอว์ ก็ตาม แต่สิ่งที่แตกต่าง ในระบบกฎหมายก็คือระบบการค้นหาความจริงในศาลในแต่ละระบบจะมีบทบาทเช่นใด เช่นเดียวกับ ระบบซีวิลลอว์ ที่ใช้ระบบการค้นหาความจริง เป็นไปได้ตามระบบการฟ้องคดีอาญา โดยรัฐ ที่การดำเนินการค้นหา ความจริงในศาลจึงดำเนินไปในรูปแบบของการค้นหาความจริงโดย ศาล ศาลมีหน้าที่ในการค้นหาความจริงในคดีอาญา ดังนั้นศาลในระบบซีวิลลอว์ จึงมีบทบาทที่ กระตือรือร้นในการค้นหาความจริง (Active) ซึ่งบทบาทในการค้นหาความจริงของศาลจะได้ ทำการศึกษาในหัวข้อต่อไป

2.3 บทบาทในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นต้นในการพิจารณาคดี

การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เป็นการค้นหา ความจริงโดยอาศัยความร่วมมือของทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ องค์กรในชั้น

¹⁷ ปทุมพร กัดอำ. (2533). การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 6-7.

¹⁸ เข็มชัย ชุตินวงศ์.(2538). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน หน้า 14-15.

สอบสวนฟ้องร้องเป็นบทบาทหน้าที่ของ พนักงานอัยการ โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ในชั้นพิจารณา พิพากษาคดี เป็นบทบาทหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริง ทุกองค์กรต่างมีหน้าที่อำนวยความสะดวก ยุติธรรม รัฐจึงมีหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยการ ทำงานของทุกองค์กรจึงไม่มีลักษณะเป็นปฏิปักษ์กับผู้กล่าวหา¹⁹ แต่ถึงแม้ว่าการค้นหาความจริง จะต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรกระบวนการยุติธรรม บทบาทหลักในการค้นหาความจริงนั้น ยังคงเป็นหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริง

ด้วยเหตุหน้าที่หลักในการค้นหาความจริงเป็นบทบาทของศาล ศาลจะต้องเป็นผู้ค้นหา ความจริงด้วยตนเอง จากการศึกษาผู้เขียนได้จำแนกบทบาทของศาล ในการค้นหาความจริงโดยมี สารสำคัญ 3 เรื่อง ดังนี้คือ

2.3.1 ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง

2.3.2 ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย

2.3.3 ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง

2.3.1 ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง

ในระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กร ของรัฐกล่าวคือ การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน และการฟ้องร้องโดยพนักงานอัยการนั้น และเมื่อพนักงานอัยการได้ดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานใน ศาลนั้น ระบบการดำเนินคดีจะดำเนินไปตามแนวคิดตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง²⁰ หน้าที่เพื่อ พิสูจน์ความจริงจึงตกอยู่แก่ศาลเท่านั้น ศาลจึงมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง ซึ่งหาก ศาลวางเฉยแล้วศาลก็จะไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริงใด เพราะฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลย ไม่ได้มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ หากเป็นเช่นนั้นย่อมไม่สามารถจะดำเนินการพิจารณาเพื่อนำตัวผู้กระทำ ผิดมาลงโทษได้

โดยหลักแล้วการพิจารณาคดีจะต้องทำด้วยความเป็นธรรมและรวดเร็ว เพราะจะมีผล การรับฟังพยานหลักฐานของศาล ด้วยการพิจารณาคดีในศาลนั้นยึดถือหลักการตรวจสอบอย่าง แท้จริง หน้าที่เพื่อพิสูจน์ความจริงจึงควรแก่ศาลเท่านั้น โดยผู้พิพากษาต้องนั่งพิจารณาคดีอย่างครบ องค์คณะและร่วมกันปรึกษาหารืออย่างจริงจังทันทีเมื่อเสร็จการพิจารณา การพิจารณาคดีในศาล ควรดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยองค์คณะของผู้พิพากษาชุดเดียวไปจนกระทั่งทำคำพิพากษา เพื่อให้

¹⁹ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. (2541). บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา. หน้า 13.

²⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก (2548). เล่มเดิม. หน้า 18.

การทำพิพากษาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการค้นหาความจริง²¹ ซึ่งทำให้สอดคล้องกับหลักในเรื่อง จิตวิทยาทำให้การของพยานบุคคล ที่ว่าศาลที่จะวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีจึงควรเป็นผู้ที่ทำการ สืบพยานต้องนั่งพิจารณาให้ครบองค์คณะ จะได้สังเกตอากัปกิริยาของพยาน อันจะช่วยให้การซัก นำพยานมีความถูกต้อง โดยส่วนที่เกี่ยวกับ การสืบพยานในศาลก็เช่นเดียวกัน ศาลมีอำนาจค้นหา ความจริงได้อย่างกว้างขวาง ศาลต้องมีบทบาทอย่างมากในการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยเป็นผู้ถาม พยานเป็นหลัก หรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบเพิ่ม เพื่อจะได้ทราบรายละเอียดแห่งคดี โดยการ ซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ บทบาทในการค้นหาความจริงนั้นศาลจะทำในศาล หรือ นอกศาล เพื่อค้นหาความจริงจะเป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงธรรม

ศาลต้องวินิจฉัยคดี เหตุผลที่ได้มาจากการสืบพยาน ศาลจะรับฟัง คำให้การพยานที่ จดไว้ในชั้นสอบสวนหรือไต่สวนข้อมูลพ้อง ว่าเป็นคำให้การของพยานผู้นั้น

ในระบบประมวลกฎหมายศาลจะมีหน้าที่โดยตรงในการการค้นหาความจริง โดยเน้น หลักความเป็นอิสระในการฟังพยานหลักฐานเพื่อค้นหาความจริง โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นกับผู้ใด และไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐาน²² ศาลจะมีดุลพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่น ได้มาก²³ ประกอบกับผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่มีหน้าที่ต้องค้นหาความจริง เพื่อพิสูจน์ว่าตนมีความ ผิดหรือบริสุทธิ์ หน้าที่เพื่อพิสูจน์ค้นหาความจริง จึงตกอยู่แก่ศาลเท่านั้น ศาลจึงมีความกระตือรือร้น ในการค้นหาความจริง ซึ่งหากศาลวางเฉยซึ่งบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงนี้ สามารถแยก เป็นหลายอย่างเช่น ศาลมีหน้าที่ในการสืบพยานเอง โดยจะเป็นผู้ซักถามพยานด้วยตัวศาลเอง เพื่อให้ทราบอากัปกิริยาของพยานว่าเป็นจริง เชื่อถือหรือมีพิรุณหรือไม่ ศาลมีหน้าที่ไปเดินเผชิญ สืบนอกศาล กรณีที่มีความจำเป็นที่เป็นเหตุให้พยานมาศาลไม่ได้ หรือเป็นวัตถุพยานที่ไม่สามารถ นำมาศาลได้²⁴

การดำเนินการเหล่านี้โดยศาลถือเป็นการแสดงความกระตือรือร้นของศาลหากไม่มี ความกระตือรือร้นหรือศาลวางตัวเฉย ก็จะไม่ได้มาซึ่งความจริงที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2.3.2 ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย

ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัยเพื่อทำให้คู่ความทั้ง 2 ฝ่ายได้รับความเป็น ธรรมซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึง

²¹ รายงานการเสวนาทางวิชาการ. (2539, มีนาคม). “กระบวนการยุติธรรมจะร่วมมือกันค้นหาความจริง ในคดีอาญาได้อย่างไร.” บทบัญญัติ, เล่ม 52, ตอน 1. หน้า 133.

²² สมทรัพย์ นำอำนวยการ. เล่มเดิม. หน้า 12.

²³ เข็มชัย ชูติวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 2-3.

²⁴ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. เล่มเดิม. หน้า 44.

ต้องมีสิทธิต่างๆในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องอย่างไรเพื่อเขาจะได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาหรือให้การแก้ข้อกล่าวหาในการฟ้องได้ซึ่งขั้นตอนการพิจารณาในคดีของศาลเริ่มเมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องในวันพิจารณาคดีเมื่อโจทก์ทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่พร้อมกันต่อหน้าศาลแล้วและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังโดยการพิจารณาคดีและสืบพยานในศาลในการซึ่งนำพยานหลักฐานศาลมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่โดยปราศจากหลักเกณฑ์การศาลใช้ดุลยพินิจซึ่งนำพยานหลักฐานด้วยซึ่ง บทบาทของศาลที่ต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัยนี้ไม่ใช่ลักษณะเป็นการวางเฉย ขาดความกระตือรือร้นไม่ดำเนินการใดๆ ในคดีเลย หากแต่เป็นการที่ศาลมีความยุติธรรมโปร่งใสดำเนินการพิจารณาโดยปราศจากอคติไม่เข้าข้างฝ่ายใด และเปิดโอกาสให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลย ได้มีสิทธิและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ศาล ยังต้องมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่ได้ถูกละเมิดโดยกระบวนการพิจารณาด้วย

บทบาทข้อนี้เป็นบทบาทของศาล ที่ต้องค้นหาความจริงในคดี โดยต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย กล่าวคือ ทั้งฝ่ายผู้เสียหายหรือโจทก์ก็ต้องมีโอกาสดำเนินคดีได้อย่างเต็มที่ ส่วนฝ่ายจำเลยต้องไม่ถูกมองเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งในการดำเนินคดี จำเลยต้องได้รับการดำเนินคดีอย่างเต็มที่โดยจะได้รับการแนะนำชี้แจง และคุ้มครองในสิทธิของตนที่มีตามกฎหมาย ซึ่งบทบาทนี้ศาลจะมีความเป็นภาวะวิสัยสูงคือ ศาลสามารถค้นหาความจริงได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีอำนาจจากฝ่ายใดมาบีบบังคับได้

ความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัยไม่ได้หมายถึงการวางเฉย หากแต่จะต้องกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงด้วยใจที่เป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใด ศาลควรจะต้องดำเนินบทบาทในการค้นหาให้ได้ความจริงในคดีอาญาเพื่อจะได้ตรวจสอบและวินิจฉัยข้อเท็จจริง พร้อมแสดงผลแห่งคำวินิจฉัยได้อย่างถูกต้องตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งศาลอาจกระทำได้โดยซักถามข้อเท็จจริงจากพยานให้ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้นในรายละเอียด หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเอง เพื่อให้ได้ความจริงกระจ่างชัด

ไม่ใช่บทบาทของศาลที่วางเฉยในการค้นหาความจริง โดยเพียงแต่บันทึกคำพยานที่คู่ความนำสืบแล้วรวมเข้าสำนวน เพื่อนำไปตัดสิน การค้นหาความจริงในการปฏิบัติจึงกลายเป็นภาระของคู่ความที่จะต่อสู้คดีกันและหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์กันเองต่อหน้าศาล และอาศัยวิธีการให้คู่ความ ถามค้านพยาน ฝ่ายตรงข้าม เป็นวิธีการอันสำคัญในการพิสูจน์ความจริง ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาโดยมิได้สอดคล้องกับโครงสร้างของระบบตามกฎหมายที่ไม่มีคณะลูกขุน

กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับบทบาทของศาลในเรื่องความเป็นกลาง ที่เป็นภาวะวิสัยกล่าวคือ เป็นหน้าที่ของศาลต้องสอบถาม

เรื่องการมีทนายความของผู้ต้องหา²⁵ และจำเลย²⁶ หากไม่มีและต้องการศาลต้องจัดหาทนายความให้เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความ หรือสาธารณะเพื่อให้มีการตรวจสอบได้ถึงความโปร่งใส²⁷ ให้ศาลเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป หากคู่กรณีมีเหตุจำเป็นขัดข้องไม่อาจมาศาลได้²⁸ มีการกำหนดให้มีการตรวจพยานเพื่อให้อีกฝ่ายได้ทราบ²⁹ และมีแนวทางในการต่อสู้คดี ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ห้ามมิให้ศาลลงโทษจำเลยที่รับสารภาพ จนกว่าได้ฟังพยานโจทก์จนพอใจว่าจำเลยได้ทำผิดจริง³⁰ ให้ศาลอ่านคำพิพากษาโดยเปิดเผย³¹ หากผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องไม่เข้าใจก็ให้ศาลอธิบายคำพิพากษาให้ฟัง³² และหากจำเลยที่ยากจนขอคัดสำเนาให้ศาลคัดให้³³

การที่ศาลมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย ถือเป็นหัวใจของระบบการดำเนินคดีอาญาของระบบกล่าวหาที่ศาลหรือลูกขุน จะวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด ทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสินกีฬา คอยควบคุมให้ทั้ง 2 ฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยานโดยเคร่งครัด การปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ ศาลจะมีบทบาทค้นหาความจริงน้อยมากเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่กรณีจะฟ้องแสวงหาพยานมาแสดงต่อศาลด้วยตนเอง³⁴ โดยจะปรากฏในการกระทำดังเช่นการที่ศาลพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความและบุคคลภายนอกที่ประสงค์จะทราบการพิจารณา โดยให้โอกาสคู่ความได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่เช่น กรณีที่มีเหตุจำเป็นไม่อาจมาศาลได้ก็ให้เลื่อนการพิจารณาไปก่อน การที่ศาลห้ามไม่ให้โจทก์ อ้างจำเลยเป็นพยาน เพราะจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ศาลจะคอยดูแลไม่ให้จำเลยต้องตอบคำถามที่อาจถูกดำเนินคดีได้ เหล่านี้เป็นต้น

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/1.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 173.

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 172.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 179.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 173/1.

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 176.

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 182 วรรคสอง.

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 191.

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 189.

³⁴ กุลพล พลวัน ข (2525, พฤศจิกายน). การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมาย

2.3.3 ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง

การค้นหาความจริงในคดี ถือเป็นบทบาทและหน้าที่หลักของศาล ซึ่งศาลเองมีหน้าที่ดำเนินการได้อย่างกว้างขวางเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริง แต่ในการได้มาซึ่งความจริงจากการสืบพยานหลักฐานนั้น ศาลต้องทำการตรวจสอบพยานหลักฐานหรือ ข้อเท็จจริงนั้นด้วยว่ามีความน่าเชื่อถือ หรือมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงไรหรือไม่ ซึ่งศาลสามารถตรวจสอบได้จากสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการที่ได้ส่งมาพร้อมกับคำฟ้องได้ เนื่องจากในสำนวนการสอบสวนจะปรากฏข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวนหลายๆ อย่างแต่ก็มีบางประเทศ เช่น ประเทศไทยไม่ได้มีการส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำฟ้องไปยังศาล กฎหมายจึงได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาได้³⁵

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นในนานาอารยประเทศได้ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหาส่วนระบบในการค้นหาความจริงขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย กล่าวคือประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายนั้นจะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ที่องค์กรของรัฐมีหน้าที่ตรวจสอบความจริง และต้องมีความกระตือรือร้นในการตรวจสอบความจริง โดยบทบาทหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงอยู่ที่ศาล

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย, มาตรา 175.